

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ลักษณะการเรียนการสอนของไทยส่วนใหญ่ ยึดถือหนังสือเรียน (textbooks) เป็นแนวทางในการให้ความรู้แก่ผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิชาสังคมศึกษา หนังสือเรียนมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการเรียนการสอน เพราะการเรียนการสอนในโรงเรียนจะดำเนินไปตามเนื้อเรื่องที่หนังสือเรียนกำหนดไว้เสมอ หนังสือเรียนจึงเป็นกุญแจสำคัญในการแสวงหาและถ่ายทอดความรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

สภาพของสังคมปัจจุบันมีความก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น และมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เทคโนโลยีสมัยใหม่มีเพิ่มมากขึ้น การอ่านจะมีส่วนช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้เท่าทันกับเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ทักษะในการอ่านจึงเป็นสิ่งแรกที่โรงเรียนต้องรับผิดชอบ และถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรง ที่จะช่วยให้บรรดาคณาจารย์ได้ และทักษะนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนอย่างยิ่ง เพราะจะทำให้ผู้เรียนสามารถติดตามความรู้ใหม่ ๆ ได้

หนังสือเรียนนอกจากจะอำนวยความสะดวกในการแสวงหาความรู้ของผู้เรียนแล้ว ยังมีคุณค่าต่อครูผู้สอนในรูปขอบเขตของเนื้อหาที่จะสอนให้ปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ในการสอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูในชนบท มักถือหนังสือเรียนเป็นแนวทางในการสอนเสมอ หนังสือเรียนจึงเป็นเสมือนหลักสูตร ประมวลการสอน คู่มือครูและแหล่งวิชาการ ลักษณะดังกล่าวเป็นที่ปฏิบัติกันโดยทั่วไปในโรงเรียนในประเทศไทย ด้วยเหตุนี้หนังสือเรียนจึงมีความสำคัญต่อการเรียนการสอนเป็นอย่างมาก หนังสือเรียนจะเป็นอุปกรณ์การสอนที่สำคัญ เพราะในการสอนวิชาต่าง ๆ แทบทุกวิชาต้องอาศัยหนังสือเรียนเป็นคู่มือ¹ และหนังสือเรียนจะมีอิทธิพลทำให้

¹ กอ สวัสดิ์พานิช "หนังสือแบบเรียนของเด็ก", ศูนย์ศึกษา 11 (มีนาคม 2507): 32.

การสอนเนื้อหาวิชาในโรงเรียนเป็นแบบเดียวกัน¹ หนังสือเรียนจะมีส่วน

- ช่วยจัดลำดับและรวบรวมเนื้อหาวิชาในการเรียนการสอน
- เป็นอุปกรณ์ที่มีเนื้อหาวิชาตามหลักสูตร ทำให้นักเรียนหาความรู้ได้ครบถ้วนตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
- เป็นคู่มือแนะนำการทำกิจกรรมเพิ่มเติมและช่วยวางโครงการ การทำงานของนักเรียนในห้องเรียน
- ช่วยให้ครูตั้งจุดมุ่งหมายในการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม
- กระตุ้นให้นักเรียนรู้จักคิดหาเหตุผล วิเคราะห์เปรียบเทียบ
- ช่วยส่งเสริมให้มีแหล่งความรู้ ช่วยสรุปให้ง่ายพอเหมาะกับวัยและความสนใจของนักเรียน²

นอกจากนั้นหนังสือเรียนยังมีความสำคัญอีกหลายประการ เช่น หนังสือเรียนจะเป็นพื้นฐานแนวทางในการสอนและแหล่งสาระรายละเอียดต่าง ๆ สำหรับครู นักเรียน เป็นแหล่งรวบรวมความจริงทั้งหลาย³ หนังสือเรียนเป็นประจักษ์แกนนกลางในคานาคำคิดของ

¹ เนลล่า ไชยรัตน์, การศึกษาในสหรัฐอเมริกา (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2516) หน้า 57.

² ธาดาศักดิ์ วชิรปรีชาพงษ์, "การวิเคราะห์หนังสือแบบเรียนวิทยาศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในแง่รูปแบบและวิธีการเสนอเนื้อหา" (ปริทัศน์นิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2518), หน้า 5.

³ Luther H. Evans, "Preface," Textbooks : Examination and Improvement (Washington : The Library of Congress, 1948).

ของนักเรียน¹ หนังสือเรียนใช้เป็นแนวทางในการสอนของครู และช่วยให้เข้าใจขอบข่ายของเนื้อหาวิชา² หนังสือเรียนเป็นแหล่งรวบรวมเนื้อหา แนะนำวัสดุประกอบการเรียนการสอน และเป็นศูนย์กลางให้นักเรียนซึ่งมีความแตกต่างกัน ได้เรียนในเรื่องเดียวกัน และเข้าใจเรื่องราวต่างๆในแนวเดียวกัน³

สำหรับวิวัฒนาการของหนังสือเรียนนั้น เชื่อกันว่าบทกวีของ Homer เป็นหนังสือเรียนเล่มแรกสำหรับนักเรียน ต่อมา Euclid ได้รวบรวมทฤษฎีเรขาคณิตขึ้นเป็นหนังสือเรียนเมื่อประมาณ 300B.C. (พุทธศักราช 243) ซึ่งใช้มาจนถึงปัจจุบันนี้ ประมาณ 120 B.C. (พุทธศักราช 423) Dyonysius ได้เขียนแบบเรียนไวยากรณ์กรีก และในปี ค.ศ. 100 (พุทธศักราช 643) Nicomachus ได้แต่งตำราเลขคณิตขึ้น⁴ อย่างไรก็ตามวิวัฒนาการของหนังสือเรียนยังคงเป็นไปอย่างเชื่องช้า จนถึงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 15 เมื่อมีการประดิษฐ์ตัวพิมพ์ขึ้น ช่วยทำให้การผลิตหนังสือเรียนรวดเร็วยิ่งขึ้น และแพร่หลายมากขึ้นตามลำดับ

สำหรับประเทศไทยเท่าที่มีหลักฐานปรากฏ แมว่าพอขุนรามคำแหงจะได้ทรงประดิษฐ์ตัวอักษรไทยขึ้นในปีพุทธศักราช 1826⁵ ก็ยังไม่ปรากฏว่ามีหนังสือเรียนสำหรับ

¹ Edgar Dales, Audio - Visual Methods in Teaching, 3 d ed: (New York : Holt, Rinehart and Winston Inc, 1967), p.665.

² Harl R. Douglass, The High School Curriculum. (New York: The Ronald Press Company, 1956), P. 162.

³ Louis Shores, Instructional Materials : and Instruction for Teachers. (New York : the Ronald press Company, 1960), p. 50.

⁴ "Textbook," Encyclopedia Britanica 21 (1967) : 901

⁵ วุฒิชัย มูลศิลป์, การปฏิรูปการศึกษาในรัชกาลที่ 5 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2516), หน้า 1.

การเรียนการสอน หนังสือเรียนของไทยเริ่มมีเป็นครั้งแรกในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช¹ คือหนังสือจินคามณี ซึ่งพระโหราธิบดีเป็นผู้แต่ง เพราะในสมัยนั้นได้มีพวกมิชชันนารีเข้ามาเผยแผ่คริสต์ศาสนาและวิชาการของพวกตะวันตก ถึงขนาดตั้งโรงเรียนสอนเด็กไทย สมเด็จพระนารายณ์ทรงเกรงว่า คนไทยจะหันไปเข้ารีตนิยมแบบฝรั่ง จึงโปรดให้แต่งหนังสือเรียนขึ้น เพื่อคนไทยจะได้มีหนังสือเรียนเป็นของตนเองและเรียนรู้วิชาการของไทยไม่หันเหไปฝากใจพวกตะวันตก หนังสือจินคามณีใช้เป็นหนังสือเรียนเป็นเวลาานจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จึงมีหนังสือเรียนเพิ่มอีกคือ ประถม ก. กา และประถมมาลา

ในรัชสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงปรับปรุงการศึกษาเป็นแบบสากล พร้อมทั้งตั้งโรงเรียนหลวงเป็นแห่งแรก ประมาณปี พ.ศ. 2414 จึงได้โปรดให้พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) แต่งตำราเรียนหลวงขึ้นใหม่ ได้แก่ มุลบทบรรพกิจ วาหนิตินิกร อักษรประโยค สังโยคพิธาน ไวพจน์พิจารณา และพิศาลการันต์ จนถึงปี พ.ศ. 2431² กรมศึกษาธิการจึงได้ประกาศเลิกใช้หนังสือเรียนชุดนี้ ประกาศใช้หนังสือแบบเรียนเร็ว 3 เล่ม ของสมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพแทน

จนกระทั่งเมื่อกิจการพิมพ์ของไทยเจริญมากขึ้น ช่วยให้การผลิตหนังสือเรียนมีเพิ่มมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามก็ยังไม่เพียงพอเท่าที่ควร จะเห็นได้จากการสำรวจของ USOM เกี่ยวกับปัญหาและความต้องการในด้านการศึกษาของไทยพบว่า ปัญหาการขาดแคลนหนังสือเรียนเป็นปัญหาที่สำคัญมาก³ นอกจากนี้ยังมีผลงานวิจัยพบว่า ปัญหาการ

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 9.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 9.

³ Alice H. Palmer, Textbook needs in Thailand 1965 - 1980

ขาดแคลนหนังสือเรียนได้มีผลต่อเนื่องทำให้คุณภาพการเรียนของนักเรียนต่ำกว่าที่ควร อัตรานักเรียนตกชั้นในปัจจุบันนับว่ายังสูงอยู่ มีสาเหตุหนึ่งมาจากความขาดแคลนของหนังสือเรียน เครื่องเขียนที่เหมาะสม โดยเฉพาะท้องถิ่นที่ห่างไกลการคมนาคม นักเรียนที่มีหนังสือเรียน เครื่องเขียนครบบริบูรณ์ มีผลสำคัญในการเรียนวิชาต่าง ๆ สูงกว่าพวกที่ไม่มีหนังสือเรียน เครื่องเขียน¹

ปัจจุบันแม้ว่าจะมีนวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาช่วยในการเรียนการสอนมากขึ้น หนังสือเรียนก็ยังมีบทบาทสำคัญและเป็นแหล่งข้อมูลสำหรับการเรียนการสอนในโรงเรียน โดยเฉพาะวิชาสังคมศึกษา ซึ่งเป็นวิชาหนึ่งในหลักสูตรชั้นมัธยมศึกษา²

เนื่องจากหนังสือเรียนยังเป็นอุปกรณ์ที่สำคัญยิ่งในระบบการศึกษาทุกระดับและทุกสมัย จึงเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในวงการศึกษาว่า หนังสือเรียนที่มีคุณภาพ มีความสำคัญที่จะทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น เมื่อกระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นในปี พ.ศ. 2521 พร้อมทั้งประกาศใช้หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาใหม่ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของครูและนักเรียนเกี่ยวกับหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่หนึ่ง" เพื่อจะศึกษาว่า ผู้ใช้หนังสือเรียนทั้งครู และนักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับหนังสือเรียนในสาระด้านความรู้ ด้านสติปัญญา และด้านอุปกรณ์ช่วยการเรียนการสอนในหนังสือเรียนมีลักษณะเป็นอย่างไร เพราะความคิดเห็นของผู้ใช้หนังสือเรียนโดยตรงจะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่ง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูและนักเรียนเกี่ยวกับคุณภาพของหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (ม.1) ของกระทรวงศึกษาธิการ ที่อนุมัติให้ใช้เป็นหนังสือเรียนในสาระด้านองค์ประกอบทางความรู้ ด้านองค์ประกอบทางสติปัญญา และ

¹ กมล สุคประเสริฐ, "ผลการวิจัยเชื่อว่าไว้อย่างไร," ประชากรศึกษา 1 (สิงหาคม 2513) : 12.

² กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, 2520), หน้า 64.

และอุปกรณ์ช่วยการเรียนรู้การสอนในหนังสือเรียน

2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนเกี่ยวกับหนังสือเรียน

ขอบเขตของการวิจัย

1. หนังสือเรียนที่ใช้ในการวิจัยนี้ เป็นหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (ม.1) ของกรมวิชาการ ที่กระทรวงศึกษาธิการอนุมัติให้ใช้เป็นหนังสือเรียนในโรงเรียน รวม 2 เล่ม

2. ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยไม่คำนึงถึงเพศของครูและนักเรียน ส่วนประเภทของโรงเรียน แบ่งเป็นโรงเรียนรัฐบาล และโรงเรียนราษฎร์ แห่งละ 10 โรงเรียน

สมมุติฐานของการวิจัย

ผู้วิจัยได้ตั้งสมมุติฐานไว้ว่า "ความคิดเห็นของครูและนักเรียนเกี่ยวกับหนังสือเรียน วิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ หนึ่ง" ไม่แตกต่างกัน

ตัวอย่างประชากรในการวิจัย

ตัวอย่างประชากรในการวิจัยครั้งนี้มี 2 ประเภท คือ

1. ครูสังคมศึกษา ซึ่งกำลังสอนวิชาสังคมศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (ม.1) โรงเรียนละ 2 คน จากโรงเรียนรัฐบาล 10 แห่ง โรงเรียนราษฎร์ 10 แห่ง ในเขตกรุงเทพมหานคร รวม 40 คน

2. นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (ม.1) ปีการศึกษา 2522 โรงเรียนละ 20 คน จากโรงเรียนรัฐบาล 10 แห่ง โรงเรียนราษฎร์ 10 แห่ง ในเขตกรุงเทพมหานคร รวม 400 คน

ความจำกัดของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้อาจไม่ได้ผลสมบูรณ์เท่าที่ควร เนื่องจาก

1. ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยนี้ไม่ใช่ตัวแทนของครูและนักเรียนทั้งประเทศ
2. ผู้ตอบแบบสอบถามอาจตีความหมายไม่ตรงตามจุดประสงค์ของผู้วิจัย

3. ผู้ตอบแบบสอบถามอาจตอบแบบสอบถามไม่ตั้งใจ ไม่เต็มใจ ไม่จริงใจ ซึ่งทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่ไมตรงกับความแท้จริง

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัยครั้งนี้

1. เป็นแนวทางประกอบการพิจารณาปรับปรุงแก้ไขหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (ม.1) ให้มีมาตรฐานดียิ่งขึ้น
2. ครูสังคมศึกษาอาจใช้ผลการวิจัยนี้เป็นพื้นฐานในการปรับปรุงการเรียนการสอนและการใช้หนังสือเรียนให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น
3. เพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยเกี่ยวกับหนังสือเรียนในชั้นอื่น ๆ ต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ หนึ่ง ทั้ง 2 เล่ม คือ
  1. ประเทศของเราเล่ม 1
  2. ประเทศของเราเล่ม 2
 ตลอดจนเอกสารวิทยานิพนธ์ และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับหนังสือเรียนนี้ โดยส่งแบบสอบถามความคิดเห็นของครูและนักเรียนผู้ใช้หนังสือเรียน
3. การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับหนังสือเรียนครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ซึ่งนักการศึกษาต่างประเทศ¹ ได้เสนอแนวความคิดไว้เป็นแนวทาง ซึ่งประเมินคุณค่าของหนังสือเรียน 3 ด้าน ได้แก่
  - ด้านความรู้
  - ด้านสติปัญญา
  - ด้านอุปกรณ์ช่วยการเรียนการสอนในหนังสือเรียน

1

Arthur S. Nichols, and Anna Ochoa "Evaluation for Elementary School Studies : Criteria for the Seventies," Social Education, 35(March, 1971) : 290-294.

การสร้างแบบสอบถาม

ศึกษาเอกสาร วารสาร วิทยานิพนธ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ ซึ่งนักการศึกษาได้ทำเอาไว้ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อนำแนวคิดมาเป็นพื้นฐานในการสร้างแบบสอบถามตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เพื่อถามความคิดเห็นของครูและนักเรียนอย่างละ 1 ชุด จากนั้นนำแบบสอบถามไปทำการทดลอง (try - out) กับนิสิตบัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สาขาการสอนสังคมศึกษา และ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (ม. 1) จำนวนหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะคล้ายประชากรจริง เพื่อหาข้อบกพร่องแล้วจึงนำแบบสอบถามมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมรัดกุมยิ่งขึ้น ส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านสังคมศึกษาศึกษา ตรวจสอบ แล้วจึงนำมาปรับปรุงอีกครั้งหนึ่ง จากนั้นผู้วิจัยจึงได้ส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างประชากรจริงที่สุ่มไว้

การเลือกตัวอย่างประชากร

ตัวอย่างประชากรในการวิจัยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม

1. ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (ม.1)
2. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (ม.1)

ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยทั้ง 2 กลุ่ม ใช้สุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) จากโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ทั้งโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ โดยถือเกณฑ์ดังนี้

1. โรงเรียนรัฐบาล 10 แห่ง
2. โรงเรียนราษฎร์ 10 แห่ง

จำนวนนักเรียนที่ใช้ในการวิจัยโรงเรียนละ 20 คน รวม 400 คน

จำนวนครูสังคมศึกษาที่ใช้ในการวิจัย เป็นครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (ม.1) โรงเรียนละ 2 คน รวม 40 คน

การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล ไคกระทำดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลโดยคิดค่าคำตอบเป็นร้อยละ (Percentage)
2. หาค่าเฉลี่ยของคำตอบจากข้อมูลแบบประเมินค่า (Rating-Scale) และหาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

3. ทดสอบค่าแตกต่างจากการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนโดยใช้ t - test

4. เสนอการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปตารางและอธิบายประกอบ

คำจำกัดความ

หนังสือเรียน

หมายถึง หนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการอนุญาตให้ใช้เป็นหนังสือเรียนได้ ซึ่งเป็นของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มี 2 เล่ม คือ (1) ประเทศของเรา เล่ม 1
(2) ประเทศของเรา เล่ม 2

วิชาสังคมศึกษา

หมายถึง วิชาสังคมศึกษา ดังที่ระบุไว้ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ หนึ่ง

หมายถึง ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (ม. 1) สายสามัญ ตามหลักสูตร พุทธศักราช 2521

ครู

หมายถึง ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (ม. 1) ไม่จำกัดวุฒิ เพศ และวัย

นักเรียน

หมายถึง นักเรียนที่กำลังเรียนอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (ม. 1) ปีการศึกษา 2522 ไม่จำกัดเพศและวัย